

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

25/2843 - EVHE

Vår referanse:

25/1043 - 2 / NMP002

Dato:

12.09.2025

Høring - rapport fra ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet

Innledning

Det vises til rapport fra ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet.

Ekspertgruppens mandat er avgrenset mot å endre barnevernlovens formål til også å omfatte straff og samfunnsvernet. Plikten til å ivareta barnets beste gjelder imidlertid også der det er spørsmål om å illegge en straffereaksjon, jf. grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3. Formålet med innføring av alternative straffereaksjoner for barn var nettopp å finne egnet reaksjon for det enkelte barn som har begått en straffbar handling. Fokuset er, i hovedsak, rettet mot det individualpreventive og ikke det allmennpreventive. Lovfestingen av koordineringsgruppen (KOG) i konfliktrådsloven § 22d tydeliggjør nettopp at det skal samarbeides tverrfaglig både for å klarlegge om barnet er egnet for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, men også hvilke tiltak som anses aktuelle for barnet det gjelder. Formålet er å bidra til at barnet kommer ut av den kriminelle løpebane. Gitt at flere av barna som begår kriminalitet også har utfordringer knyttet til rus og/eller psykisk helse, fremgår det eksplisitt av loven at konfliktrådet kan innkalle andre offentlige organer, andre tjenesteytere eller aktører som antas å ha kunnskap eller informasjon av betydning for koordineringsgruppens drøftelse av en konkret sak. Det er viktig å ha dette med seg både når det gjelder barnevernets rolle, hvilke tiltak som tilbys i hvilket spor og når det gjelder deling av informasjon med politiet og derved også domstolen.

Vi hitsetter fra vårt høringssvar av 22. januar 2024 til Barnevernsinstitusjonsutvalget

"(t)il slutt bemerker vi at vi har forståelse for utvalgets syn når det peker på at Barnevernets formål er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Utleddet av dette foreslår vi at

barnevernsinstitusjonenes formål skal være å gi barna omsorg, utviklingsstøtte og beskyttelse, med utgangspunkt i det enkelte barns behov og ressurser. I likhet med andre barnevernstiltak kan et opphold i en barnevernsinstitusjon aldri begrunnes med behovet for straff eller samfunnsvern. Et godt institusjonstilbud vil kunne ha samfunnsvern som konsekvens, men aldri som formål.

Imidlertid er vi av den oppfatning at hensynet til samfunnets behov for beskyttelse fra barn som begår svært alvorlig kriminalitet, ofte mot andre barn, bør kunne inngå i den samlede vurderingen om hvilke barnevernstiltak som skal iverksettes. Etter vår mening vil hensynet til barnets beste ofte korrespondere med samfunnets behov for vern."

Blant barn og unge som begår alvorlig eller gjentatt kriminalitet er det for øvrig verdt å merke seg at vi erfarer at barn blir utnyttet av kriminelle nettverk, både ved å begå alvorlig voldskriminalitet mot betaling eller bidra til omsetning av narkotika. Det tilligger oss en plikt å beskytte barnet mot ulovlig bruk av narkotiske eller psykotrope stoffer, seksuell utnyttelse og misbruk og alle andre former for utnyttning som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel, jf. barnekonvensjonen art. 33, 34 og 36. Å få barn til å avstå fra ytterligere kriminalitet vil, slik vi vurderer det, også være av hensyn til barnets eget beste.

Tiltak 3 – Utrede endringer i reglene om taushetsplikt og informasjonsdeling

Oslo statsadvokatembeter støtter dette og vi har etterlyst et slikt arbeid blant annet i vårt høringsvar til Barnevernsinstitusjonsutvalget (NOU 2023:24) og til "felles innsats mot ekstremisme" (NOU 2024:3).

Flere av forslagene i herværende rapport forutsetter at informasjon deles mellom de ulike aktørene. Dette er grunnleggende både for å sikre adekvat helsehjelp, nødvendige tiltak fra barnevernet og ikke minst, grundige og individuelle avgjørelser fra påtalemyndigheten og domstolen.

Vi er kjent med at det er nedsatt en ekspertgruppe som har fått som mandat å bedre tverretattlig samarbeid og informasjonsdeling bl.a. ved forebygging av barne- og ungdomskriminaliteten. Vi vil kommentere gruppens anbefalinger når det sendes på høring, men allerede nå finner vi grunn til å påpeke viktigheten av at informasjonen deles også med politiet. Dette sikrer at det etableres "en samlet virksomhetsforståelse" i alle ledd.

Vi har merket oss at utvalget åpner for at opplysninger som eventuelt deles med politiet, ikke skal kunne brukes i en eventuell straffesak (pkt. 8.4 s. 223). I pkt. 14.6 fremgår at mindretallet anbefaler "...at politi som deltar i forebyggende arbeid, ikke kan dele opplysninger videre til etterforskning, som del av fvl. § 13. Dette innebærer også at politiets datasystem endres og sikres mot videredeling. Eventuell muntlig meddelelse fra politiet til påtale, må da også straffebelegges, for at det skal bli realitet i et slikt delingsforbud, om politiet skal kunne gis informasjon fra velferdssystemet om barnets kriminelle aktivitet."

Etter vårt syn kan det ikke settes begrensninger på hva opplysningene brukes til. I saker hvor barn etterforskes for å ha begått mulige straffbare forhold, må informasjonen kunne deles med politiet og brukes i straffesaken. Det motsatte vil kunne lede til at avgjørelsene som fattes av påtalemyndigheten og/eller domstolen ikke baserer seg på riktig faktum og med den risiko at reaksjonen ikke er tilpasset det enkelte barn. Det er grunn til å merke seg at ett av formålene med etterforskning nettopp er *"å tjene som forberedelse for barnevernstjenestens behandling av spørsmålet om det skal sette i verk tiltak etter barnevernsloven"*, jf. straffeprosessloven § 226 første ledd, bokstav e).

Behovet for bedre samhandling og informasjonsutveksling mellom politiet og de kommunale barnevernstjenestene anbefales også av Riksrevisjonen, jf. "Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot barne- og ungdomskriminaliteten" av 18. juni d.å.

Tiltak 4-9

I kapittel 9 foreslår ekspertgruppen en rekke ulike tiltak som omhandler tilbud til barn utenfor institusjon og fengsel.

Oslo statsadvokatembeter er positive til at man vurderer å innføre muligheten for ulike tiltak for barn utenfor institusjon og fengsel, men savner noen refleksjoner rundt dette på et mer overordnet plan.

Organiseringen av barneverntjenesten er ikke lik i alle kommuner i Norge, og heller ikke i de ulike bydelene i for eksempel Oslo. Dette medfører at det også blir store forskjeller i hvilket tilbud barna får, avhengig av hvilken kommune/bydel de bor i. Et eksempel fra Oslo er at SALTO-oppfølgingen er plassert i ulike enheter i forskjellige bydeler. I en av bydelene har SALTO-oppfølgingen blitt plassert inn under en forebyggende enhet. Fordelen med en slik organisering er at oppfølgingen kan iverksettes uten at det foreligger et vedtak fra barneverntjenesten, og hvor bekymringen for kriminalitet fortsatt er på et lavt til moderat nivå. For det andre øker det sannsynligheten for at ungdommen og foreldrene medvirker til oppfølgingen, fordi oppfølgingen er samtykkebasert. I andre bydeler er SALTO-oppfølgingen organisert på en måte som gjør at den ikke kan iverksettes uten et vedtak. Da kan oppfølgingen dessverre komme senere i gang.

Forutsetningen for å legge til rette for nasjonale tiltak er følgelig at alle kommuner/bydeler er organisert på en måte som sørger for at tiltakene kan tilbys uavhengig av hvor i landet du bor. Dette understrekes også av Riksrevisjonen på s. 20, hvor det fremgår at lokale variasjoner i tilbudet av tiltak gjør det vanskelig å gi ungdom en likeverdig oppfølging og de samme muligheter for å komme seg ut av en negativ utvikling.

I tillegg til utfordringene med organisering så er det også her en utfordring at de ulike aktørene i samarbeidet kan ha ulik forståelse av hva slags informasjon som kan deles og med hvem. Dette kan variere helt ned på personnivå, noe som er svært uheldig. Det vises her til våre kommentarer til tiltak 3 om utredning av endringer i regler om taushetsplikt og informasjonsdeling.

Riksrevisjonen peker også på at selv om det er vedtatt nye samarbeidsbestemmelser i velferdstjenestelovgivningen, så har ikke det medført noen endringer i det faktiske tverrfaglige samarbeidet. Konsekvensen er at man ikke kommer i posisjon tidlig nok til å snu en ungdoms negative utvikling, se s. 20.

Tiltak 10 – Tydeligere retningslinjer for etterforskning av u15-saker

Ekspertgruppen tar til orde for at etterforskningen av u15-saker bør vurderes etter sentrale retningslinjer, og ikke basert på skjønn i den enkelte sak slik situasjonen er i dag.

Oslo statsadvokatembeter viser til at alvorlige straffesaker hvor mistenkte er under 15 år som klar hovedregel etterforskes. Det vises her til Riksrevisjonens undersøkelse s. 21-22 hvor det fremgår at alvorlige saker etterforskes på lik linje med u18-saker.

Vi er enig i at det med fordel kan utarbeides tydeligere nasjonale retningslinjer for når saker med mistenkte under 15 år skal etterforskes, men hvorvidt etterforskning skal iverksettes er en avgjørelse som tilligger påtalemyndigheten i den enkelte sak, jf. straffeprosessloven § 225. Avgjørelsen må nødvendigvis basere seg på et skjønn i forhold til om "det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold", jf. straffeprosessloven § 224.

Alle straffesaker hvor mistenkte er under 15 år blir henlagt. De aller fleste sakene henlegges med kode 051, altså at mistenkte var under 15 år på gjerningstidspunktet. Sakene blir også henlagt i de tilfeller hvor de overføres til konfliktrådet som sivil sak, eller til oppfølging av barneverntjenesten, men de får da en annen henleggeskode.

Oslo statsadvokatembeter er enig i at flere saker med mistenkte u15 med fordel kan overføres barneverntjenesten i medhold av strpl. § 71b, men dette bør neppe gjøres uten at det er gjennomført noen form for etterforskning.

Tiltak 12 – Utvidet bruk av gjenopprettende prosess i U15-saker

Ekspertgruppen foreslår at adgangen til overføring av sak til konfliktrådet hvor gjerningspersonen er under 15 år bør utvides for å sikre at tiltaket benyttes i større grad. Det foreslås at politiet gis adgang til å overføre saken til konfliktrådet uten at det foreligger samtykke til overføringen fra gjerningspersonen og fornærmede. Oslo statsadvokatembeter forutsetter at forslaget også tar høyde for at det ikke foreligger samtykke fra de aktuelle vergene, uten at dette synes å være berørt i forslaget.

Oslo statsadvokatembeter vil påpeke at politiets innledende undersøkelser og etterforskning kan gi et bedre grunnlag for konfliktrådsbehandlingen. Det er derfor viktig at en eventuell fjerning av kravet til samtykke ikke medfører at saker henlegges raskere og oversendes konfliktrådet, uten at politiet er i kontakt med partene før oversendelsen.

Vi er videre enige med ekspertgruppen i at det vil være en fordel om flere saker oversendes for mekling i konfliktrådet. For eksempel vil dette kunne være et aktuelt tema for riksadvokaten i sitt bebudede rundskriv om konfliktrådsbehandling.

Tiltak 13 Etablering av hurtigspor for ungdomssaker over hele landet

Oslo statsadvokatembeter støtter ekspertgruppens forslag om ytterligere midler slik at hurtigspor for ungdomssaker kan iverksettes over hele landet. Dette er en forlengelse av allerede vedtatte fristregler og prioriteringer for ungdomssaker. Hurtigsporet skal sørge for at lovgivers intensjon om en rask og riktig reaksjon for mindreårige lovbrutere, og som forebygger nye lovbrudd, blir godt ivare tatt.

Oslo statsadvokatembeter finner grunn til å understreke at det ikke er tilstrekkelig med hurtighet og effektivitet alene, men at sakene også må være grundig og samvittighetsfullt etterforsket og vurdert.

Videre må straffegjennomførerne ha tilgang på tiltak mot ulike utfordringer og oppfølgingsbehov. Som tidligere nevnt er tilbudet ulikt fra bydel til bydel i Oslo og fra kommune til kommune, slik at det er det lokale tilbudet som bestemmer innholdet i straffen, ikke oppfølgingsbehovet, for å sette det på spissen.

Bevilgninger til hurtigspor må ta høyde for at det er behov for styrking av straffesaksaktørene ikke bare for at behandlingen skal gå hurtigere, men også for å heve kvaliteten på straffesaksbehandlingen og på innholdet i straffereaksjonene.

Tiltak 18 – Vurdere om fengslingsfristen i kjennelser om varetekt unntaksvis bør kunne settes til fire uker for barn

Ekspertgruppen har bedt departementet vurdere om fengslingsfristen for barn i enkelte tilfeller bør kunne utvides til 4 uker, uten at det er gitt et konkret forslag til dette.

Oslo statsadvokatembeter mener at departementet bør innføre en adgang til fengsling av barn i inntil 4 uker. Vi viser blant annet til innspillet fra Ungdomsenhet Vest, gjengitt i rapporten på s. 280, om at korte fengslingsfrister gjør det vanskelig å komme i posisjon til å begynne med endringsarbeid.

I noen av de alvorligste sakene er det tvingende nødvendig med fengsling av barn over en lengre periode. Eksempler kan være drap, drapsforsøk, alvorlige seksuallovbrudd, eller annen alvorlig gjengangerkriminalitet som grove ran eller grove voldshendelser. Her vil både hensynet til

bevisforspillelsen og gjentakelsesfaren kunne være grunner til å holde barnet varetektsfengslet. I disse sakene vil det kunne være til barnets beste at fengslingsfristen settes noe lenger, nettopp av hensyn til at barnet skal kunne påbegynne sitt endringsarbeid. Videre er forberedelse av fengslingsspørsmålet annenhver uke svært ressurskrevende for politi- og påtalemyndighet. Dersom disse ressursene isteden hadde gått til etterforskning av saken kunne flere av sakene vært ferdig etterforsket på kortere tid.

Et annet eksempel kan være at barnet sitter varetektsfengslet i forbindelse med at hovedforhandling er påbegynt. I disse tilfellene har Høyesterett konkludert med at særregelen i straffeprosessloven § 185 første ledd siste punktum ikke kommer til anvendelse i de sakene hvor den siktede er under 18 år, jf. HR-2020-543-U. Etter vårt syn er dette et typetilfelle hvor det kan være aktuelt å be om fengsling i mer enn 2 uker, da vurderingen av fengslingens forholdsmessighet neppe vil endre seg av betydning i tidsrommet mellom hovedforhandlingen og dom.

Oslo statsadvokatembeter er derfor enig med ekspertgruppen at det bør innføres en adgang for å sette fengslingsfristen til opptil 4 uker etter mønster fra straffeprosessloven § 185 første ledd fjerde punktum.

Tiltak 20 – Endringer i barnevernsloven

Utvalget foreslår å fjerne muligheten for å fatte vedtak om å plassere barn som har begått alvorlige eller gjentatt lovbrudd på institusjon og det ikke foreligger samtykke (pkt. 11.3.4). Dette begrunnes med at tiltak etter barnevernloven skal være fremtidsrettet og "har som formål å hjelpe barnet til å endre atferd og hindre en videre negativ utvikling". Dette i motsetning til straffansvar som skal være en reaksjon på straffbare forhold som er begått.

Vi er uenig i dette. Som nevnt over er formålet med de alternative straffereaksjonene også å ivareta det individualpreventive. Det er sentralt at muligheten til å plassere barn på institusjon på bakgrunn av straffbare forhold opprettholdes. Ikke som en straff for handlinger som er begått, men som et tiltak for å hindre at barnet begår ytterligere kriminalitet og derved skader seg selv og eventuelt andre.

Vi viser for øvrig til Riksrevisjonens undersøkelse om innsats mot barne- og ungdomskriminalitet pkt. 4.8.3 s. 28 hvor de er positive til pilotprosjekt "*med et forsterket institusjonstilbud for barn og unge som har store og sammensatte utfordringer, og som står i fare for å begå gjentatt eller alvorlig kriminalitet*".

Nina Prebe
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart
Riksadvokaten